

Alenka orehovska.

Vorehovskem gradu v prostorni dvorani
K veseli gostiji so vitezi zbrani,

Za mizo sedijo premile Slovenke,
Al' lepše mladenke ni b'lo od Alenke!

V dvorani se svetli raduje množina,
V kozarcih se srebrenih penijo vina,
Zdaj godba piščal ino gosel se prične,
In v kolo spustijo se dekllice mične.

Pa glej! iz temote skoz duri široke
Pokaže se vitez postave visoke,
Jekleno orožje se žarno leskeče —
Obrča oči po dvorani žareče.

In pazno ozira na zbrane se svate,
Vesele in resne in stare in mlade,
In k plesu naprosi si naj ljubeznjivše,
Alenke najmlajše in najzapeljivše. —

Pogleda jo bistro, kar v lice zarudi,
Besede ljubovne šepče jej tudi,
Pogleda ga milo — sladko se smehljuje,
Ljubezen oh vroča sercé jej navdaje!

Vse giblje, se ziblje, šeptá ino hruje,
V dvorani razsvitljeni vse se raduje,
Veselje in radost vsem serca razgreva,
Ker god svoj obhaja najkrasnejša deva.

Vmolknila je godba in luč ugasuje,
Oko zatemnuje, sercé se vmičuje,
Odidejo gostje, veselje se zgubi —
Domú pa poverne se vitez preljudi! —

Spominja se njega od mraka do dneva,
Za njega zdaj moli, zdaj sladko prepeva,
In gleda iz line in v izbici plaka —
Zastonj oh! zastonj pa preljubega čaka! —

Glej blede je lice, okó zatemnelo —
Zbežalo iz serca življenje veselo —
Al bila si — bolna ti — najzapeljivša,
Najmlajša, najkrasniša, najljubeznivša?

Že pletejo venec jej dekllice v lase,
Zvonovi zvonijo prežalostne glase —
Mladenči spremljali vsi k grobu so milo —
Le — enega, enega zraven ni bilo! —

J. Severjev.

Domen.

(Domača povest iz prejšnjega veka.)

VII. Možjé lovci.

Znano je, da pred šestdesetimi in več leti ni bilo tistega reda pri soseskah, kakor dan današnji. Ako je bilo vladi treba vojakov, zapovedala je po okrajnih gosposkah županom, naj dadó toliko in toliko mladih mož v vojake. Župan pak je imel v svoji soseski zopet svoje podložne, pokorne možé, ktere je na noge spravil, kedar je hotel po noči ali po dnevi, da so šli loviti tega ali unega mladega fanta, ki so ga mislili potlej izročiti gosposki. Kdor je prišel v leta, moral je tudi gledati, kako se bode umikal županovim rokam. Da so se mladenči vojske tačas še bolj bali, kakor dan danes, to je bilo naravno; kajti ako so enkrat dobili koga, moral je služiti cesarja, dokler je mogel ali dokler ni smerti storil. Malokteri je prišel v domovino nazaj. Zató so se pa skrivali mladenči po deset in več let, in stari možjé med našim narodom še dan danes veliko vedó povedati, kako se je ta in ta umikal, kako je lovce prekanil itd.

Da županov posel in njegovih pajdašev lovcev tudi ni bil lehek, to se vé; zakaj v svesti si je moral biti, da mu bode kaka roka, z obupom braneča svojo prostost, ubila čelo, nož v rebra porinila, ali pa se bode maščeval vjetnik, nazaj iz vojakov prišedši.

Župan je bil zbral tudi nocoj vse možé iz vasi, ki so imeli dolžnost hoditi ž njim na človečjo lov. Vsi so se bili sešli v njegovi hiši, zaviti v kožuhe in debele palice za brambo in orožje v roci, samo Jurca ni bilo. On ni mogel preganjati svojega prejšnjega rejenca, in ko bi se bil imel gospodu v gradu in vsej gosposki zameriti. Ko so bili vsi zbrani, razložil jim župan, kam in koga gredó iskat, vzame velik nož, veryice in okove in tiho gredó možjé proti koči na hribec. Malo je manjkalo, da niso Domna z beračem srečali, zakaj kmalo ko je Domen odšel iz hišice, terkali so lovci na mala vrata in okna.

„Kdo je?“ prašala je stara Meta, ko je čez dolgo vendar-le zaslišala, da nekdo zunaj na vrata bije in vpije.

„Odpri, stara prepelica moja! če ne — poderemo in razkrijemo ti streho in ti od zgoraj pademo v luknjo“, vpije oče župan na oknicu. Tudi ko bi starka ne bila slišala besedi, morala je vedeti, kaj in kdo je, kajti v vrata se je tisti hip eden zaletel, da se je vsa kočja potresnila. Odrine tedaj pah z vrat in nekoliko lovcev

stopi s prižgano lučjo in pripravljenimi palicami v hišico, drugi so pa obstopili malo poslopje, da bi jim tiček ne ušel. A precej so razvideli, da ga ni v gnezdu; verh tega jih je stara mati še dobro ozmerjala in oštela, da hočejo ravno njej vzeti na stare dni edinega sina. Oče župan je klel, da mu je Domen ušel za nocoj, in se ni veliko zmenil za to, kaj ženica klopoče.

„V vasi ga najdemo“, reče eden, „pojdimo tje doli“.

Lovci jo vderó proti vasi. Stara mati pa jame zopet prebirati in preštrevati jagode na molku, prosé Boga, da bi rešil sina iz vsakoršne nevarnosti.

Tako jih je Domen vidil, ko so prišli mimo njega. Vse kerdelo se ustavi komaj pol streljaja od njega, tako da bi ga bili lahko zapazili, ko ne bi bil v zasenčji in ob dervih sklonjen. Vse je lahko razločil, kaj so govorili.

„Pojdi ti Blaže, pogledi, če je pri Jurecu; pazi, da te kdo ne zagleda! Ako ga tukaj hudir ne derži, ne bomo ga imeli nocojšnjo noč in Sova bo hudo ukal nad menoj, zakaj nekaj mu preseda“, rekel je župan.

Eden odide k oknu.

„Jaz pravim, da tega moramo“, reče Tenkor, dolg mož, „vendar je tacega osebenjaka manj škoda ko kakovega fanta iz kmečke hiše“.

„Tako ti povem, France“, odgovori župan, „ko bi nam ušel, nikdar se ne pobogamo z grajskim gospodom, in saj veš, kako je, če bolj zlodju ugajaš in če si boljši ž njim, tem boljši je on s teboj.“

„Mene vprašajte!“ dostavi širokopleč sosed, mali Škene, „jaz vem jaz, kakov je Sova. Ves pasji je, in brez duše. Moj ranjki oče so znali to povedati — Bog jim daj mir in pokoj v grobu; saj ta hudoba Sova ga jim ni dal, samo zató, ker so mu enkrat nekaj besedi ugovarjali pri tlaki. Kaj meniš, da jim je pozabil kedaj? Nikdar ne, an desetino za neko preteto telce so mu morali dvakrat plačati, dvakrat, zakaj enkrat ga je utajil, da-si so mu poštena dva križevca na mizo vergli.“

„Kaj nam hoče, ako ga ne dobomo!“ reče drugi. „Glave si ne bom lučal po kamenji za njim, naj mi zapoveduje Peter ali Pavel.“

„Ti lahko govoriš“, reče župan, „a krop bo mene najbolj poparil. Ti bi ga bil nocoj videl, kakov je bil, ko mi je naročal, in pa že undan, ko je govoril od tega“.

„Glejte Kleka, kaj bi se menil!“ beseduje dolgi mož Tenkor. „Kogá moramo oddati, naj gospod priporoča in kaže tega ali tega. Jaz pa pravim, še zmirom je najbolje, ako primemo tega, kakor kterege domačinskega sinova. Kaj je pa? Jurec ga je izpodil, sam nima nič, mati pa drugo nič. S čim se bo živil? Kral bo kral, le zapomnite me možjé lovci. Nikoli nič prida človeka, kdor ljudi

pozna — -- je! —“ Govornik se zgrudi na tla, kri ga oblije. Besedo mu je zaperlo težko poleno, ki je priletelo od skladavnice s tnala semkaj in zadelo Tenkorja na sence.

Domen je namreč tiho tam slonel, ni dihali si upal. Slišal je ves razgovor. Ko so kmetje tako ostro in neusmiljeno sodili njega in njegovo prihodnost, (ko je čul, da se mu clo tatinstvo podtika, tedaj mu je zavrela kri po vseh žilah, roka se je vzdignila in debelo poleno je zažvižgalo po zraku. Domen je dobro meril.

Predno so možjé vedili kaj in od kod, priletelo je drugo, tretje poleno med nje, skoro nobeno zastonj. Od derv sem pa se je slišala strašna kletev, posamezen človek je slonel na skladavnici, pobiral polena in metal. „Lovite, deržite, vežite, hudiči!“ kričal je Domen.

Kakor ovce se naglo razkropi kerdelo lovcev po vertu, za hišo in povsodi. Nobeden ni hotel ni svoje glave polenju nastavljati, ni grajščaku Sovi po všeči podvizati se, da bi ga prijeli. Marsikteri je bil bolj ali manj ranjen, Tenkor je celo ležal v snegu in kri mu je lila.

Nihče se Domnu ni mogel bližati, dokler je stal pri dervih. Da pa ima ravno rokó in da tudi daleč zadene, to je župan videl ravno kar, in ž njim vsa druhal lovskih môž, ki se niso upali na samega mladenča. „Čakajmo“, šepeče župan, „zmirom ne bode pri dervarnici; kedar se pa odmakne, potlej, možjé!“

Mesec je zahajal. Domen je čakal, da bi se storila tēma, potem bi še le zapustil svojo terdnjavo; zakaj ulti ni bilo lahko. Proti severju je bil visok plot; predno bi bil prelazil čez-nj, lahko bi bili lovci iz kakega kota skočili na-nj; proti južni strani je stala hiša, nasproti kozolec, in nihče ni mogel povedati, da ga ne čakajo tam; za herbtom pa so mu bila vložena derva visoko čez glavo.

Skrije se mesec za goro. Sicer ni bilo tako svitlo, kakor popred, vendar tudi ne taka tēma, da se ne bi bil človek razločil.

Zmirom Domen ni mogel čakati in stati v mrazu. Tenkor je vzdihoval in vstajal iz snega; nihče mu ni prišel pomagat. Stopi torej Domen sam k njemu in ga sestavi po koncu. A mož tudi hoditi ni mogel, bil je kakor človek, kterege je vino čisto zmoglo in poterlo. „Mar boš drugo pot lepše govoril o ljudéh, ki ti niso nič mar“, godernjal je mladeneč, ter ga peljal do vogla Jurčeve hiše.

„Hoj! tu je razbita glava, pojdite po-njo!“ zavpije skozi okno v hišo. Jurčevi niso bili še ničesa slišali, kar se je godilo okrog hiše. Zdaj je vrelo vse ven, gledat kdo je in kaj.

Domen stisne neko krepelce v roko, ki je ležalo pod oknom, pusti svojega kervavega pajdaša, ter jo zavije za oglom. Ni hotel čakati, da bi ga bil poprejšnji njegov gospodar dobil blizo svoje

hiše in to celó ob tej uri, čeravno bi bil rad še enkrat videl drago obličje, ter se mu vsaj zahvalil za skerbni opomin.

A komaj se je upognil za vogel, pade mu terda palica prek glave, zverti se mu, noge se pošibé, in zverne se na tla, tiho kakor bi bil hlod s tnala.

„Hej! sosedje“, kričal je župan, kajti on je bil junak, ki je za oglom potolkel mladenča, „imamo ga, naš je!“

Zdaj se prikaže nekaj lovecev iz vseh voglov.

„Preveč si lopnil, Tone!“ reče star mož, „kaj bo, če si ga ubil.“

„Naj ga; meni je ves komolec zdrobil, kaj bo pa to?“ odgovori župan.

„To je hudičev sin“, menil je drugi sosed, „dvanajst nas je in razpodel je nas.“

„Zakaj ste bežali, pogledite, Tenkor bo morda umerl!“

„I Tone, ti si jo bil tudi potegnil, tačas ko mi“, dostavi tretji.

Kakor v sanjah se je Dommu zdelo, da veliko ljudi okoli njega hrumí in šumí, kakor buče pred rojem. Zdelo se mu je, da je slišal Urhov glas, kako je krohotaje se pikal lovece, da so pogumni možjé, in kako je njemu vodo plal na čelo; da je čul še drugi glasek milo zajokati se; potem pa se mu je zdelo, da ga nekam nesó. A popolnoma se ni nobene reči zavedel.

VIII. Materna smert.

Stara Meta, Domnova mati, čepela je na vežnem pragu in se grela na solncu, kolikor je stari ženski pri popoldanskem zimskem solncu greti se mogoče.

Po poti pride zdaj druga stara ženica, Meti podobna kakor groš grošu, samo malo dalja. „Bog ti daj tolažbo in dobro popoldne Meta“, jame prišedša baba.

„Kaj si ti prišla, Urša?“ praša berljava starka. „Kaj hodiš? Ali si kaj videla mojega Domna?“

„Križ božji! kaj ne veš, kje je?“

„Ne vem ne. Sinoči je bil prišel berač Ureh po-nj in šla sta nekam, Bog vedi kam in še zdaj ga ni domú. Pa so bili lovci priderli sinoči, in za križe in težave me skerbi, kaj je da ga ni domú. Negodè! še kaj si bo nakopal na glavo!“

„Tako še ne veš, da so ga vjeli, da ga imajo pri županovih?“

„Kaj so ga?“ povzame preplašena starka.

„Vjeli!“ odgovori Urša, „glavo ima počeno, pa bo moral menda vendar v vojake.“

„Ah jej! — glavo počeno!“ tožila je mati. „Ne pojde ne, ne pojde!“

„Pa kaj je še storil! Tenkorju je glavo ubil, županu komolec zdrobil, Klemenu v rebra poleno zagnal in ne vem koga še?“

„O jej! o Ježiš!“ tožila in molila je mati.

Precej je lezla v hišo po palico in potem je švedrala naglo, kolikor jej je bilo moči, v vas in naravnost k županu. Domna je našla v stranski izbici pri županovih na samem sedečega, tiho kakor bi čakal koga. Roke je imel uklenjene z vervico, glavo z ruto obezано. Ko je zagledal staro mater, vstal je, oči so se mu zasvetile, vez na roki se je nategnila; a precej se vsede in pobesi glavo.

„Kaj ste prišli mati?“ nagovori starico. „Če ste prišli jokati, nikar ne jokajte zavoljo mojega očeta, zakaj zadosti bo star, kedar bom jaz na lastnih petah stal.“

Mati ga otiplje, je-li hudo ranjen. On pa se otrese tega znamenja skerbne ljubezni in reče: „Nič ni!“

„Jaz grem k njemu, on ti mora pomagati. Ne boš vojak, njegov sin si, jaz grem k njemu, Domen!“ govori mati.

„Ne hodite! Pojdite domú, jaz tudi pridem kmalo, zakaj vaš sin ne bo vojak, ko bi imel devet zidov predreti, mati.“

„Beži, Domen, beži! Daj mi rajši pismo, ki si mi ga vzel; jaz grem v grad in pomagal ti bode, moral ti bode, daj mi pismo!“

Mladenič se domisli zdaj, da je imel res pisanje pri sebi. Zvezane roke so mu branile poseči v žep. Mignil je materi in veled jej pogledati. A pisma ni bilo nikakoršnega, ni znotraj ni zunaj žepa. „On mi ga je vzel!“ reče Domen in grozno zakolne. Stara mati, ki se je dozdaj še nekoliko premagovala, morda zato, ker je upala še kaj izprositi, bila je kakor z uma, ko je videla, da je edina njena priča izgubljena, priča, ki jo je toliko let hranila. Župan, ki je prišel blizo, povedal je, da je hotel gospod Sova imeti nekovo pisanje, ktero so našli pri Domnu in da ga je vzel še po noči, ko se ni Domen zavedal.

„Jaz grem k njemu!“ rekla je starka in je štrencala po treh proti gradu, tipaje s palico pot pred seboj.

Solnce je bilo že nizko, ko je prispela v grad.

„Gledi Tomaž!“ reče eden grajskih hlapcev, „stara Meta je prišla gori, kaj bi le-ta rada?“

„Vrag vedi!“ odgovori drugi, „desetine nima plačati, tlačanka tudi ni.“

„Še mlade si ne upajo hoditi gori, nikar pa že stare pokveke. Ako je stari dobi, ven jo izpehá ko primojuha! Glej ga, ravno tam-le gre, derži se, ko stare klešče, zopet ni davi stopil s pravogo čez prag.“

Gospod Sova je res prišel s svojim ostrim obrazom in osornim pogledom po dvoru. Pred vrati se snideta s staro ženo Meto.

„Kaj bi rada tukaj?“ napade starko grajšček.

Zdajci se oberne ženica proti njemu, kajti popred ga ni bila zagledala.

„Sina mi dajte nazaj, zdaj imate pismo, doto ste mu vzeli, lastnemu otroku, ne jemljite mu še življenja, to vas prosim na kolenih, za pet kervavih ran božjih!“ govorila je stara ženica, povzdignila svoje suhe koščene roke, kakor bi molila Boga.

„Kaj to meni mar, jaz ga nimam v žepu tvojega sina, pojdi drugam!“ reče Sova ter stori stopinjo na kamnito stopnico, ki je deržala do praga.

„Bog ga bo tirjal od tebe!“ vpije razkačena žena, „ako ga daš sam ubiti in zaklati na tuji zemlji,“

„Poberi se mi, baba, kaj hočeš!“ zagermi gospod Sova in strašno pogleda starko.

Prikaže se na to vpitje tu in tu izza vogla kaka radovedna glava gledat, nad kom se gospod jezi in togotuje.

Poznala je stara žena pred njo stoječega; razvidela je tudi, da je zastonj dalje prositi. Strašno jo popade serd, zasveté se jej na pol berljave oči, terhlo lice zarudí, vzdigne palico in z glasom hripavim žuga: „Pred božjim stolom se boš odgovarjal, živinče! v peklu b deš gorel, zavoljo svojega sinova in zavoljo sebe. Preklet je oče tebi podoben!“ Odmeval je njen glas po razprostranih dvoriščih.

„Nori!“ vpil je Sova hlapcem. „Izpehajte jo ven!“

Vsak se je bal dotekniti prvi uboge starke; menili so, da je res znorela. Gospod pa se jezno oberne k dvema in pravi: „Tomaz! Blaž! kaj sem rekel? ven! ven!“ Rada ali nerada morala sta hlapca ženo prijeti in peljati jo z dvora ven na sneg.

Na samem je jela starka jokati in jokati. Že tako je videla le na pol in samo po dnevi. solze so jej zdaj še tisti vid vzele, kolikor ga jej je pustila še natora. Bila je sama na polji, vsak četert ure je storila pet stopinj in ostala je in plakala zopet četert ure. Solnce je bilo zašlo, pómrak je nastal, mrzaz je toliko bolj zopet pritisnil, kolikor je bil po dnevi odjenjal.

Nič več ni mogla storiti ni koraka naprej. Tudi stati ni mogla. Kamen, s suhim mahom poraščen, je molel tik gazú iz snega, na-nj se hoče starka usesti, dotipavši ga s palico, ali stare kosti se jej nočejo vdati, pade v sneg. Vstati ne more, sama je na polji, nikogar ni, da bi jej pomagal na noge, glasú nima, da bi koga priklicala na pomagaje.

Nebo se pooblači, tēma nastane. Ostra burja pripiše in žvižga po polji in travniku. Sem ter tje pade tudi kako zerno snega, zmirom bolj in bolj pogosto, na zadnje v debelih plahiticah, ter pobeli drevje in vse, kar je bilo golega od poprejšnega snega.

Gospodar Jurec je bil doma odvečerjal in odmolil, odkazal svojim podložnim, kaj imajo storiti še pred spancem, potem pa,

vidé, da je zunaj grozno tema, prižgal veliko baklo iz mlade brezice, z betom in sekiro narejeno in v dimu posušeno, ter napravil se na pot v grad k staremu prijatlu, gospodu Sovi, malo povasovat za povečerek.

Tako vidimo sivolasega moža, kako zamišljen koráči po stezi ob ravnem travniku, zdaj pa zdaj baklo vterne z golo, žuljasto roko, ne mené se ni za stare verbe in rakite, rastoče ob malem potočiču, ki je tekel pod ledeno skorjo v svoji stružici, ni za čarobni odsev njegove luči iz germičja.

Kar zagleda pred seboj nekaj črnega tik gazú ležati. Sneg je bil reč že malo pobelil, vendar je videl, da je to človek in sicer ženskega spola.

Mislil je, da je morda kaka beračica zaspala. Torej jo berene z nogo in zavpije: „Hoj! stara, tukaj je merzla postelja, vstani! Kaj ležiš na zobéh? Djal bodem, da si sneg in točo delala v oblacih kot čaravnica in doli padla, če ne vstaneš!“

A baba se ne gane, suvaj jo Jurec ali ne suvaj. „Kaj, ko bi bila mertva?“ djal je mož in jo je preobernal. Genila se ni, lice je bilo blede, usta in oči odperte in — o! — to je bila stara njegova osebenica Meta, Domnova mati. Nemudoma se mož verne domú. Še tisto noč se je razvedelo po vasi, da so prinesli staro Meto k Jurcu — mertvo.

Domna so bili še tistega dne proti mraku odpeljali in izdali beričem, da bi bil vojak iz njega. Brez upora, tiho se je dal odpeljati. Pa kako bi se bil upiral, povezali so ga bili kakor bika.

„Glejte no!“ rekale so stare ženice. „Meta je šla odgovor dajat, njen sin Domen pa v vojake, obá na tisti dan; vendar je to hudo za fanta, še matere ne bo videl na parah. To je hudo to! Gospódi ni nikoli hudo, zato pa serca nima in dá pobirati vojake, in ubogih ljudi sinove preganjati po svetu.“

Ker je bila Metina kočá na samoti, in ker ima slovensko ljudstvo že od nekđaj vero, da merlič ne sme sam in na samem ležati na mertvaškem odru, ampak da morajo sosedje in sosede vasovati pri njem vzlasti po noči, zató Jurec ni pustil, da bi bili djali staro Meto v koči na skolke, ampak rekel je, naj se v vasi, v njegovi hiši napravi zadnja část umerli ženi.

Mertvaški ogleđa, gospod Kerševan, pride drugo jutro pogledat merliča in pravi: „Žena je umerla malo od slabosti, malo pa je zmerznila v mrazu. Najberž jej je slabo prišlo, vsedla se je, in zadremala za vselej.“ (Dalje in konec prihodnjič.)

Dete.

(Zložil V. K.)

Dete je v travi zaspalo,
Kjer si cvetlice je bralo,
Šopek še v roci derži;
Lepe so lepe cvetlice,
Vendar še detetu lice
Lepše nedolžno cveti.

Serce mu bije veselo,
Saj ga še nič ni bolelo,
Žalosti še ne pozna;
Usta se sladko smejijo,
Lepo rudeče gorijo,
V travi kot jagodica.

Rahli ga vetrič obdaja,
Z lasci mu zlatimi maja,
Sanje mu v uho šeptá;
Sanja, da z angelom hodi,
Ki ga k nebesom gor vodi,
Z zvezdami tamkaj igra.

Tica pa je priletela,
Pesem detetu zapela,
Pesem na jeli takó:
„Spanekaj mi, detece milo!
Oj da se ne bi zbudilo
Boljše bi tebi to b'lo!

Lice ti bo obdelelo,
Cvetje na njem ovenelo,
Sanje odbežale vse;
Skerb ti bo serce morila,
Žalost ti ga raztopila —
Tako življenje le je.“

Dete še slajše se smeje,
Kar pa mu tičica peje *)
Tega še, tega ne vé.
To še bo takrat le znalo,
Dobo otročjo ko zalo
Kliče zastonj mu sercé.

Bazilij Boguslavič.

(Ruska narodna pripovedka.)

Boguslavič je živel devetdeset let. Ko je Boguslavič devetdesetega leta doživel, umerl je. Zapustil je dete po imenu Bazilija Boguslaviča. Ko je bil Bazilij petnajst let star, šel je tje na cesto, na Rogatici. Tu začne igrati. S kim se pa igra? Ne igra se z drugimi dečci svoje starosti, ampak igra se z velikimi ljudmi, ki imajo že berke in muštace. Enega zgrabi za roko — proč je roka! drugemu skoči za vrat, — lahko noč, vrat!

Ljudje so gledali, kako se je Bazilij neotesano igral, pa so se spuntali. Novograjski starašine se zberó in se posvetujejo ter

*) „Peje“ namesto „poje“; posebnost štajarskega podnarečja.

se ravnaajo, da pošljejo Bazilijevi materi poročilo. Ko pridejo k njej, zaženó žalostno vpitje: O ti prespoštovana gospa Amelfa Timotejevna! prepovej svojemu ljubljencu Baziliju Boguslaviču hoditi tje na cesto na Rogatici igrat se, kakor ga je volja; kajti veliki Novigrad je skoraj brez ljudi od njegove igre. Ta tožba prespoštovano gospo Amelfo Timotejevno zeló razžalosti in ona obljubi, da izpolni preponižno prošnjo. Na to odpusti mestne starešine z vso častjó in pokliče sinčka Bazilija Boguslaviča ter mu reče: „O ti preljubo moje dete, ne hodi mi več tje na cesto na Rogatici in ne igray se več z novograjskimi junaci. Vem dobro, da si serčen in močen kakor verli vojščak, ali pri vsem tem si še zmiraj le dete in tvoje igre so še vedno zeló okorne in nerodne. Enega pograbiš za roko, roko mu izdereš iz pleč — drugega pograbiš za glavo, glava ti ostane v roci. Novograjski starašine in prebivavci so zato jezni in se ti grozé; spuntajo se proti nama, pa bo po meni in po tebi, kajti nimava ga varstva in siroti sva obá. Res, da si jak, ali kako se boš branil proti tisočim ljudém? in če jih tudi tisoč pobiješ, kaj je tisoč proti tolikim? Bodi torej pameten, pa ne hodi več tje na cesto, drago dete!“

Ko je Bazilij Boguslavič zaslišal te besede, prikloni se materi, prespoštovani gospej Amelfi Timotejevni, in prikloni se celo do tal ter odgovori: „O ti blaga gospa in preljuba mati! vedi, da je meni malo mar za starešine in da se malo bojim novograjskih junakov; ali spoštujem tvoje materske besede pa ne pojdem več tje na cesto. Ali s čim se bom zdaj kratkočasoval? Nad kom si uril svoje pesti? Nisi me rodila za to, da sedim za pečjo, ni mi sreča dala junaško moč za to, da lenarim. Pride čas pa pokažem starašinam, da se ukloni pod moje žezlo stara slovenska dežela in ruska kneževina... Ali zdaj se uklanjam tvoji volji. Dovolj pa vendar ktero kratkočasovanje in blagoslovi me, da si izberem drugove meni po volji, ki se hočejo drage volje z menoj poskusiti. Zapovedi, da mi prinesó zelene žganice in penastega olú. Kogar je volja, bodi mi gost in pije naj z menoj. Tako mislim, da si dobim drugov, ki bodo mene vredni.“

Mati ga na to blagoslovi in na dvorišči, ki je bilo z belim marmorjem obzidano, napravi Bazilij Boguslavič tik vrat dve veliki kadi iz hrastovine. Eno napolni z zeleno žganico, drugo pa s penastim olom. Na žganici in olu pa je plavala zlata kupica, okovana z žlahtnimi kameni, in vsaka kupica je vagala veliko več, kakor dvanajst sto funtov. Na to pa pošlje oznanovavce po Novogradu, da so tole oznanili: Kdor hoče čas veselo trošiti, ali kdor se hoče skazati, da je možak in plemenit, pride naj brez odlašanja k Baziliju Boguslaviču na dvor, ali vsak naj popraša svoje lastne moči in zanaša se le na svojo derzovito glavo.

Oznanovavci so do večera po mestu oznanovali, kričali so na vse gerlo, ali nikdo se ni oglasil. Bazilij Boguslavič je sam gledal skozi visoko okno; kadì se nikdo ni dotaknil, še blizu se nikdo ni upal. Tisti čas pa je živel neki Tomaž Tolsti, Remenikov sin. Ta gre na dvorišče in gre po njem in ni se bil oglasil, pred kadéma pa se ustavi. Vzame kupico ne poprosivši za dovoljenje, napolni jo z eno roko in izpije na dušek. Bazilij Boguslavič vidi to, zapusti svojo sobo in gre na dvorišče v sami srajci bosonog. Za seboj pa vleče hrastovo deblo na obéh koncih odžagano in s stopljenim svincem napolnjeno, pa vdari ž njim Tomaža črez desno uho. Tomažu se glava še ne gane ne, črni lasjé se mu ne zmetejo. Mladi junak se začudi in serce mu od veselja poskakuje. Objame Tomaža in povabi ga k sebi v sobo, v zlato lesketajočo. Ko stopi Tomaž k njemu v sobo, poljubi ga na usta in zaklela sta se s terdno junaško prisego, da si bosta brata in se ne bala v nevarnost podati svoje glave eden za drugega, da bosta pila iz ene kupice, jedla iz ene sklede in oblačila se v obleko ene robe in enega kroja. Zdaj ga posadi na močno hrastovo mizo, ki je bila pogernjena z lepim pertom. Na njej je stalo več skled ukusnih jedí. Jedla sta in pila, potem počivala in se po mladenčje razveseljevala na polno serce.

Ali težka misel je ležala Baziliju Boguslaviču na serci: pogleda skozi visoko okno, da bi se kdo, ne oglasivši se, ne približal kadéma. Ta čas koraca po ulicah novograjski gospod Patanuška. Ni velik, postave je nizke, ali moško stopa. Na ravnost jo maha tje k kadéma, verže zlati kupici na tla in z eno roko vzdigne kad z verhom napolnjeno z zeleno žganico in izpije, verže hrastovo kad ob tla, da ni bilo več sledú od nje.

Kedar Bazilij Boguslavič to spazi, zavriska od veselja na ves glas in zavpije: „O brate Tomaž Tolsti Remenikovič, lej tukaj-le ide še en bratec, združiva se z verlim junakom. Na to pograbi vsak železen bat, ki je vagal črez dve tisoč funtov, pa skočita skozi vrata na dvorišče nad Patanuško pa ga mahata na vso moč po glavi. Železna bata se razbijeta ali Patanuški se še glava ne gane. Bazilij Boguslavič in Tomaž pa primeta Patanuško za roko in ga vedeta po širokem dvorišči v svojo zlato sobo. Tukaj se objamejo vsi trije in se zakolnejo s težko prisego, da si bodo bratje med seboj in eno serce v treh telesih.

Glas preletí celo mesto, dačsi je Bazilij Boguslavič izbral za drugove najjače junake vse stare slovenske deže, da se ne da od njih ločiti, da je ž njimi iz ene sklede, in pije iz ene kupice in nosi obleko ene robe in enega kroja. Ta glas starešine zelo preplaši. Zberó se na skrivnem, v skrivni sobi pa se posvetujejo, kaj jim je početi. Ko starešine v zboru sedé in si tarejo glave, stopi k njim stari mojster Čudin, čegar besede so sicer čudeže delale. Po času korači na sredo sobe, prikloni se na vse štiri strani sveta, pogladi

sivo brado, trikrat s palico udari ob tla, potem pa izgovori te-le modre besede: „O vi, ki ste slovenskega rodu in starešine novograj-ski, lejte, naša dežela je brez gospodarja, kajti Boguslavič nam je zapustil samo enega zelo mladega sinčka. Mi vladamo zdaj sami z deželo. Stavili smo svojo nado v dete zadnjega našega kneza, upamo v njega in oslanjamo se na-nj, da nas bode branil in nam dal dobre postave, čakamo samo ene stvari, da mu izročimo vladu, namreč da pride do uma in pameti. Ali dete je malopridno. Po-končuje slovensko deželo in ob ljudi pripravlja rusovsko zemljo. Bazilij Boguslavič ima še le petnajsto let, pa se ne ponaša kakor dete in igrače so mu neznanske. Dozdaj so njegove igre pomna-žale število vdov in sirot, zdaj pa si je za drugove izbral najjače junake vse rusovske dežele. Kaj s tem namerja? Hoče nas vse vpreči v svoj jarem in z nami zapovedovati po svoji volji. Po tem pa smo mi ob slavo in veljavo. Celi svet nas bo zasmehoval, da smo se podali mi, modri starašine, v oblast golobrađcu. O kolika sramota! Zdaj, premogočni starašine, je čas, da smo zložni in napnemo vse dušne sile. Ali se pač spodobi za nas, da nas dete tako sramoti? Izrujmo zlo s koreninami, dokler se ni popolnoma razraslo. Napravimo veliko pojedino, povabimo Bazilija Boguslaviča pa ga poskusimo. Dajmo mu kupo nedomačega vina; ako ne bo pil, vedeli bomo, da ima hudobne misli — ako pa bo pil, opijani se in pijan izpové, kaj v sercu misli, in če Bazilij Boguslavič ni prave slovenske korenine, odsečemo mu glavo s širocih pleč. Noben pošten človek nam ne bode zameril. Saj ni on sam potomec ruskih knezov; potem pa prav premislimo, ktereга kneza da si po volji izberemo, in če le drugače ne bode, pa bomo živeli tako kakor dozđaj po bratovsko in po svoji modrosti“.

Ko so starašine slišali ta modri govor, vstanejo in se mojstru Čudinu do popka priklonijo govoreč: „Tako naj se zgodi, kakor je izmislila tvoja modrost“.

In drugi dan za zore, ko se je nebo nakinčilo, da solnce, kedar vstane, vredno sprejme, postavijo v tisti skrivni sobi mize iz hrastovega lesú, pogernejo je s perti iz lepo tkane pertenine in postavijo na nje vsake verste jedi, pečenja in sodce, polne zelene žganice in sladke medice; šli so k tujim tergovcem po tuja vina in kupili so najmočnejše. — Na to se zberó vsi starašine in gredó v slovesni procesiji k stari palači slovenskih knezov. Približajo se s poštovanjem kneginji, prespoštovani gospej Amelfi Timotejevni, povabijo jo, naj pride k njim v prostrani Novograd na pojedino. Prespoštovana gospá jim tako-le odgovori: „Meni se ne spodobi iti na pojedino; našetala in nagostovala sem se dosti, dokler je bil živ moj slavni mož in vaš knez, gospod Boguslavič. Ali poiščite mojega ljubegá deteta, Bazilija Boguslaviča, morebiti da on pojde na vašo pojedino.“

Zgodilo se je, česar so pričakovali. Jaki možjé iz Novograda gredó k svojemu malemu knežičku in povabijo ga z udvorljivimi besedami na pojedino v velikem Novogradu. Bazilij Boguslavič pa gre k materi knjeginji ter jo praša, ali mu da blagoslov, da ide na pojedino. Knjeginja blagoslovi preljubega sina pa reče: „Pij, moj sin, ali pameti ne zapij. Novograjski možje so prekanjeni, pa te opredejo s prilizljivimi govoricami. A ti, kedar se bodo z nečimurnimi besedami bahali, ne bahaj se pričo njih. Ti si še mlad, pazi pa tudi, da ne boš starešinam dajal gerdih besedi.“

(Konec prihodnjič.)

Turški Pavliha.

Zbirkam podučnih pripovedek in šaljivih kratkočasnic se je povsod taka godila, da jim je narodova domišljija vrinila posebnega možá, ki je vseh zgodeb sam doživel, in vso modrost tako rekoč ponevedoma in kakor igraje iztuhtal. Bilo je v početku vsega početka človeškemu duhu vse osebno; osebe so mu bile ne le živali, ampak tudi zelišča, reke, goré, solnce, grom, blisk, in Bog vé, kaj še. Pa tudi vsako modro djanje, dà, vsaka umna misel, ki se je pripovedovala o njej, morala je biti zvezana s posebno osebo. Bilo bi jih pa preveč, ko bi za vsako tako djanje, za vsako tako misel, oglašala se druga oseba in jo hotla imeti kot lastnino. Modrost bi bi bila razkosana, in nobena teh oseb ne zanimiva. Čeravno jih je torej iz početka večá množica, prikupi se vendarle kmalo narodu ena najbolje; druge začnó hirati in poginejo počasi, ona pa podekuje po vsej pravici celo modro premoženje vseh bratov in bratrancev in stričkov, in večkrat tudi rejencev, to je tistih, ki niso domači, ampak so priromali od drugod, pa se počasi vdomačili, ker so bili novi domovini po všeči. Znano je tudi, da kratkočasnice, ki ne slové zavoljo obilnosti, temuč zavoljo pomanjkanja umetnosti, pripisujejo se večidel le enemu kraju. Na Kranjskem jih nosi vse skupaj ubogi Ribničan, na Štajarskem pa imajo po nekdanjih pripovedkah Vicka Dragana Verbovčani ta monopol. Taka je z zabavljicami. Prebrisane šale pa so večidel lastnina enega človeka, ali zató, ker se godi tako, kakor sem ravno kar rekel, ali pa zató, ker se vsacih deset let rodi le en modrijan, kakor pravi pregovor.

K nam so pripeljali, mislim da je tega več kot petnajst let, nemškega Pavliha. Gospod Giontini v Ljubljani mu je naročil slovensko obleko, in rajni Malavašič, če se ne motim, mu jo je skrojil. Nemški Pavliha pa je že od mladih nog bolehen in slaboten, in podaja mu se še nemška obleka kaj malo, v slovenski pa je

celó štorast. Čutil je to menda Malavašič sam, zato je pisal v predgovoru, da vé, da bi bilo bravcem ljubše, brati kaj od slovenskega Pavliha, od kterega se posebno po Gorenskem toliko pripoveduje, pa da bi bilo tudi njemu ljubše povedati kaj od domačega. Pa pomagaj si, kdor si more; kakor sicer, pravi, godi se nam Slovencem tudi taka, da od tujih več vemo in povedati znamo, kakor od domačih. Dal nam je torej nemškega Pavliha v slovenski obleki. Upal je gotovo, da se bo našel kdo, ki bo našemu domačemu, slovenskemu Pavlihu obleko skupaj zbral. Ali ima jo še dan današnji vso raztreseno, in kdor mu najde čevlje, imel bo še dovolj opraviti, predno najde nogovic; potem pa je še zelo verjetno, da nogovice nosi nad čevlji, ker tak mož je Pavliha. — Godi se torej tudi meni taka, da čakam, kdaj bo kdo to vse skupaj znosil, kar je našega rojaka, za danes pa se oziram na turškega Pavliha. Izbral sem pa tega zato prav rad, ker je brihtnejši kot marsikteri, in pa tudi zato, ker so nam Turki sosedje in pa stari znanci. Morebiti se za vračilo najde na Turškem kdo, ki nam bo vedel povedati kaj o slovenskem Pavlihu.

Imé je turškemu Pavlihu Khoja Nasr-il-din Effendi. Da pa začnemo prav po Pavlihovo, govorimo najpred o njegovem grobu. Kakor kažejo v Möllnu na Lauenburškem grob nemškega Pavliha, ravno tako ga ima v Skadru Khoja Nasr-il-din Effendi. Grob sam pa je že pavlihovstvo, ker ograje nima, vrata za ograjo pa imá. Beržčas so vrata na grobu stala pred, ko se je jelo pripovedati o Khoju, in le ker so bila vrata brez ograje čudno-smešna, postala je pripovedka, ali pa se je vsaj zvezala z imenom nesrečnega Khoja, čegar naslednikom je morebiti le denarja zmanjkalo, da postavijo ograjo potem, ko so bila vrata z nasipom že gotova. Ne vem, ali se pripovedka derži tudi v tem groba, da stavi Khoja v čas sultana Bajazeta. O življenji njegovem pa govori bolj določno, kot je navadno pri takih možéh. Študiral je, pokaže se potem kot zanikaren učenjak — kdaj si je pridobil priimek Effendi, ni znano — oženi se, gospodari v majhni hišici z vertom v Skadru, preoberne se nanagloma ter postane pobožen, in slednjič je po priporočilih razlagavec korana pri majhni mošeji. V mošeji pa ni za dlako boljši kot je bil poprej; to je celo cesarskemu dvoru znano, tam pa ga še čislajo in smeje se njegovim burkam.

Šegav je turški Pavliha, to se ne dá tajiti, in igrati zna dobro ali z logiko, ali pa z raznimi podobami. Šala njegova pa je, čeravno ne kosmata, vendar le včasih preprosta. Naj tega Pavlihu nihče ne zameri. Saj je z druge strani to s tém popravil, da se ni skoraj nikdar takó zmotil, da bi bil začel modrost naravnost oznanovati. In zavoljo tega ga moramo hvaliti. — Oblika mu je zmiraj zelo kratka, ne besede ni več, ko je ravno potrebno. V reči je moč, ne v obliki. Zato tudi ni treba prevajati od besede do

besede. Vseh povest je sedemdeset, tu-le bom zapisal le nekatere izmed njih; soditi bo mogoče, kakošen je celi Khoja, ker povesti niso izbrane.

Kmalo potem ko se je Khoja oženil — to se vé, da je dobil Ksantipo — sreča četo softijev, dijakov; bili so njegovi nekdanji pajdaši. Prime ga želja, da se skaže gospodarja v svoji hiši; povabi je torej na pilaf, ter je vleče vse s seboj, da bi je pogostil. Ali spodleti mu. „Kaj pa misliš“, reče žena, „ti, ki nimaš ne pare zaslužka, ti češ gostiti te brate prepeljube? S čim? Pilafa ni?“ — Žalosten pobesi Khoja glavo, odnese iz kuhinje prazno skledo, pa jo postavi pred dijake ter pravi: „Tu-le je tista skleda, ki bi vam bil dal pilafa v njej, ko bi ga hotla dati moja žena.“

Žena pa je resnico govorila, ker Khoja ni res čisto nič služil; nekaj časa je menda vse, karkoli je ženi za gospodarstvo dajal, le nepošteno skupaj spravljal. Posebno sosed vertnar je vedel kaj povedati o tem. Bil je med vertoma zid, ravno tako visok kakor Khojeva lestev. Enega dne je stala lestev pri zidu ne na Khojevi, ampak na sosedovi strani, zraven pa je stal tudi Khoja. Vertnar pa je bil prežal na-nj, pa pristopi in pravi: „Kaj pa imaš ti opraviti na mojem vertu, sosed Khoja?“ „O“, odgovori Khoja z nedolžnim obrazom, „hotel sem ti le lestev ponuditi na prodaj.“ — „Prav, prav“, reče vertnar, „ali zakaj pa nisi prišel skoz vrata?“ Ali spravi ti Khoja v zadrego! „Lej sosed“, zaverne mu, „ni li bilo najboljše, da sem ti koj pokazal, kako pripravna in koristna da je?“ — „Pa, res“, reče vertnar in kupi lestev.

Ali na vertnarjevi strani je moralo biti kaj lepo, ker vidimo ga, čeravno ni imel več lestve, vendar že drugi dan zopet na sosedovem vertu. Danes pa je bil že pri jablani, in deržal je z eno roko polno vejo, z drugo pa je polnil vrečo. Vertnar ga je bil pustil navlašč tako dolgo, da je bilo že pol vreče jabelk. Kar ga poterka na ramo, ter pravi: „Sosed Khoja, sosed Khoja, zakaj pa si danes prišel na moj vert, in kakó si jo pa izdelal brez lestve?“ Zadnjih besed bi ne bil smel reči, ker Khoja se sam koj, koj prepriča, da je nedolžen. „Čudno je, res čudno“, odgovori Khoja, „ali poslušaj le, kako hrušči vihar! kdo si more kaj, če ga veter vzdigne, in na sosedov vert verže?“ „Ej Khoja, kaj pa ima tvoja roka opraviti tu-le na jablani?“ praša dalje vertnar. „Saj sem se moral prijeti“, reče Khoja, „če ne, bila bi me burja spihala v Bospor.“ Neverni vertnar pa le maja z glavó. „Da, da“, pravi, „ali povej mi le, kakó pa so prišla jabelka v tvojo vrečo?“ Vertnar pogleda Khoja, Khoja pogleda vertnarja. „Čudno res“, reče Khoja, „to sem ravno tudi jaz premišljeval, ko si ti prišel.“

Ne pripoveduje se sicer, kaj je vertnar na to storil, verjetno pa je, da je bil pravi sin tistega časa, ki je te šale porodil, in da ni mogel premagati smeha. Beržčas mu je torej odpustil; za gotovo

pa tega ne vemo, in podajamo to le kot ponižno mnenje tistim, ki imajo navado prašati: kaj pa je bilo potlej?

Té-le tatvinske povesti so pred ko ne domače turške, prave arapske. Smešna situacija je poglavitna reč; če zraven kakšina debela pade, to ne škoduje. S tem vodom pojdimo zopet na sosedov vert. Khoja je že v tretje tam, in danes že gori na drevesu, ker od spodej ga je že obral. Vertnar stoji pod drevesom, in mu žuga s kolom. „Hoj, sosed Khoja, ali te imam zdaj na drevesu. Čakaj le, zdaj jo boš staknil!“ Khoja pa mirno jabelko je, in vesel kliče z verha doli: „Kaj? saj nisem Khoja.“ „Kdo pa si?“ „Kdo? slavček sem.“ „Zakaj pa ne poješ, če si slavček?“ Kar je Khoja zdaj storil, naj ostane kakoršno je, namreč turško. Bil je sicer glas, ali slavčekov glas res ni bil. „Takó pa vsaj ne poje slavček“, pravi vertnar. „Pač, pač — en kerščanski slavček od ondodle“, odgovori Khoja prederzno, in verni moslem je bil dober v tistem trenutku.

Glas o Khoji in njegovih burkih se je razlegal kmalo celó do Bajazetovega dvora. Spravili so ga torej tudi skupaj z dvorjani, ki so se štilili kot najbolj šegavi; ali Khoja je je gerdo izplačal. O tem je več pripovedek. Kakó se je pa preobernal in postal pobožen, to je pa posebno vredno, da tu-lè zapišem. Spal je ponoči, kar zasliši šumenje na vertu. Vstane in gre gledat. Na vertu vidi belo podobo, ki se z vzdignjenimi rokami sem ter tje premiče. „Allah je Allah, in Mahomed je njegov prerok!“ zakliče Khoja, lasje pa se mu vzdigujejo kviško. Vendar sname s stene lok, in naravná pušico. Toliko imá še pogumnosti, da dobro pomeri. Ko je pa strelil, ne upa si več pogledati tje, in ves plah zleze nazaj v posteljo. Ko drugi dan pritava na vert, razjasni se cela skrivnost. Prestrelil je svojo lastno srajco, ki je visela na vervi in se menda sušila. „Allah je velik!“ zakliče Khoja, „ko bi bil imel jaz srajco na sebi, bil bi zdajle merlič! Njemu, ki je to tako srečno naklonil, njemu naj bo zanaprej posvečeno moje življenje.“ In taka je bila.

Kmaló potem ko se je bil spreobernal, postal je razlagavec korana pri majhini mošeji, in tu je ostal do konca življenja. Burkal pa je še zmiraj ko popred. Šala je večidel duhovna, kakor jo je derviš dervišu pripovedoval. Šegavost je drugačina, skoraj ali pa prav sofistična; na smešnost situacije se ne gleda toliko. Tu sem stavimo en izgled. Bil je prvi petek (turški praznik), ko je imel opravilo v mošeji. Cela soseska je bila radovedna, kakšnin pridigar bo Khoja. Prebral je iz korana besede za tisti dan, in moral bi je zdaj razlagati. „Pobožni moslemi!“ začne govoriti, „kar vam bom o teh-le besedah zdaj govoril, to vam je že pač znano, kaj ne da?“ — Nikakor ne“, odgovarja soseska in se čudi, „odkod bi nam bilo to znano? To nam ni znano?“ — „Lejte, lejte“, govori

dalje, „tedaj se vam godi ravno taka, kakor meni; meni tudi ni znano“ pa zapre koran in zleze z lece. Lahko si mislimo, kako težko so pričakovali družega petka, ker vselej si vendar ne bo mogel ravno s tém pomagati. Ko pa prebere besede iz korana, res zopet kakor pervikrat začne govoriti: „Pobožni moslemi! kar Vam bom o teh-le besedah zdaj govoril, to vam je že pač znano, kaj ne da?“ — Čeravno je bila verna soseska na tako svetem kraju, vendar se je tresla od smeha. Sto rok se je vzdignilo, in mu migalo, in sto glasov je vpilo: „Dà, dà, to nam je znano, to.“ — „O kako prav je to“, nadaljuje Khoja“, zdaj mi ni treba, Vam praviti tega“, pa zapre zopet koran in zleze z lece. Tretji petek je bila mošeja premajhena, toliko ljudi je priderlo tje. Tudi pri dvoru so bili začuli o tem, in pripeljali so s seboj najbolj šegavega šaljivca, da bi spraval Khoja v zadrego. Če bo poprašal zopet takó, bilo je zapovedano, morajo vsi tiho biti, kot miš, in le oni šegavec od dvora bo govoril. Prebral je Khoja besede iz korana; bo li premenil navado, ali ne? Ne! ker res zopet začne tako govoriti: „Pobožni moslemi, kar vam bom o teh-le besedah zdaj govoril, to Vam je že pač znano, kaj ne da?“ Šegavec je bil z odgovorom popolnoma pripravljen. „Častitljivi Khoja!“ reče mu ter se prijazno prikloni, „nekterim je pač res znano; so pa danes nekteri tukaj, ki jim ni znano.“ „Prav, prav“, reče Khoja, „bodo pa tisti, ki jim je znano, povedali unim, ki jim ni znano“, pa zapre koran in zleze z lece. Tak pridigar je bil Khoja.

Toliko naj bo zadosti o turškem Pavlihu. Da bi tistim, ki imajo sposobnost v knjigo sestaviti nam raztreseno blago slovenskega Pavliha, napravil nekoliko veselja in jih spodbodel morebiti z mičnimi deli turškega šegavca, zato sem posnel to-le po nemškem spisu, ker turški se nisem znal pomenkovati s Khojem. To je treba povedati, da ne poreče kdo, da sem se od Khoja naučil hoditi skrivaj na sosedov vert.

M.

Pozdrav.

Zapojmo Slovenci,
Okinčani z venci
Zvestobe in slave,
Vsem bratom pozdrav!

Slovenke rodile,
Slovenke gojile,
Med petjem slovenskim
So zibale nas.

Slovenija mila
Nas je izredila,
Zató smo Slovenci
Od glave do nog.

Slovenske cvetlice
Nam venčajo lice
In glasi slovenski
Pozdravljajo nas.

Slovenske zdravice
Pojó nam sestrice
Pri kapljici zlati
Slovenskih goríc.

Zatorej Slovenci
Se kinčajmo z venci
Ljubezui, da združi
Nas v Eno serce!

Jožef Virk.

Nektere čertice iz slovenskega slovstva.

(Namenjene za dr. J. Bleiweisov album.)

Slovensko slovstvo se čedalje bolj veselo razprostira, od dné do dné, od leta do leta, akoravno ima brez števila nasprotnikov, ki ga ovirajo od vseh strani, kolikor največ morejo.

Da ima pa naš slovenski jezik že od nekdanj zopernikov dovolj, tega mi ni treba po dolgem in širokem razlagati, to menda vsak dobro vé, če se le koliko toliko ž njim pečá. Ozrimo se nekoliko v pretekle čase, dokler je še po šolah, če je le deček kranjski pregovoril, šiba pela; gotovo bi ne bil nihče verjel, da se bo naš materni jezik kedaj, kakor drugi jeziki, jel spoštovati in izobraževati. Koliko over in zadržkov je imel še le pred 20 leti, koliko prošinj se je pošiljalo sem ter tje, preden so „Novice“ beli dan zagledale, in gotovo vse prošnje bi bile po vodi splavale, ako bi ne bil slavno znani in za vse dobro vneti nadvojvoda Jo an prošnje kmetijske družbe podpiral in pripomogel, da je ta važni na vse strani koristni časopis, ki že 22. leto izhaja, na dan prišel. — Hvala tedaj in slava možém, ki so se za prid dežele, za omiko in izobraženje našega milega jezika tako čversto do današnjega dné poganjali in se še vedno poganjajo!

Ker pa o slovenskem slovstvu govorim, moram pred vsem omeniti, da se ne bom spuščal v slovstvo, ne v perve ne v srednje čase, zapisal bom le nektere čertice iz svoje dobe, to je, od dobe leta 1830 do današnjega dné.

V letu 1830 sproži v družbi več za slovenščino vnetih Slovencev tačasni skriptor, sedanji varuh ljubljanske bukvarnice, gospod Mihael Kastelic željo, izdajati „Kranjsko Čbelico“ v posamnih zvezkih. To misel razodene tačasnemu bukvarničarju gosp. Mat. Čopu, dr. Prešernu in še več drugim za slovensko reč vnetim in iskrenim možém, ki jo enoglasno in s posebnim veseljem poterdijo, in ob enim obljubijo početje njegovo po moči podpirati. — Se vé, da za to početje je bila njegova edina skerb si pisatelj in podpornikov poiskati, da bi omenjeno početje poprej na dan spravil.

Enega jesenskega dné ob velicih šolskih praznikih me gosp. K. nagovori, da ga spremim v Mengeš, ker misli ondanšnjega duhovnika gosp. J. Holcapfelna obiskati: on ima, kakor slišim, lepo zbirko slovenskih pesmic, bodem vidil, ali jih kaj prikoledujem za izdajo omenjene Čbelice!

Rad se mu pridružim, in koj drugi dan jo odrineva v Mengeš. K njemu prišedša mu brez obotave razodeneva, po kakošnem poslu sva prišla. Najin predlog razveseli že od mladih dni za slovenščino vnetega moža in pravi: Draga gospoda! jez nisem noben izversten pesnik, s pesništvom se nikdar nisem posebno ukvarjal, le včasih sem katero pa le za kratek čas zakrožil. Menda jih imam še nekoliko zapisanih; s tem se zasuče proti predalniku, in vzame iz njega precej obilen šopek raznih pesmic in jih jame nama eno za drugo brati, kakor: „Na posipu starega grada“, Spomlad“ in še več družih, ter pravi, če vam bo ktera za namenjeno Čbelico všeč, rad vam dam, kar imam, pa ne danes, ampak čez nekoliko časa vam nekatere pošljem, moram jih tu pa tam nekoliko popraviti in kar bo moč popiliti. Poldne zazvoni, in gospod H. gré h kosilu; jez in gosp. K. se verneva pa iz Mengša proti Ljubljani nazaj.

In iako je Kastelic raznih pesmic, balad, romanc, gasel, sonetov in napisov od naslednjih pisateljev, namreč od J. Ciglerja, Jan. Čopa, Juri Grabnerja, Ig. Holcapfelna, U. Jarnika, J. Kosmača, J. E. Kovačiča, Levičnika, F. Prešerna, dr. Tušeka, A. Žakeljna, J. Zemlja in pa dr. J. Zupana od časa do časa toliko nakoledoval, da mu je Čbelica v 3 letih 4 roje dala, 5. pa še le v letu 1850.

Da-si ravno so bili vsi roji Čbelice pri pravih, in rekel bi iskrenih Slavjanih, s posebnim veseljem pozdravljeni in sprejeti, kar mi ni treba tukaj posebej v misel jemati, vendar le se je bila zastran novih gosp. Metelkovih čerk med abecedarji ynela precej huda vojska, ktero je bil dr. Prešernov sonet „Čerkarska pravda“, ki je v III. zvezku na 28. strani natisnjen, najbolj podkuril. Prijatli Metelkovih čerk in pisarije so si na vso moč prizadevali in žile napenjali, da bi bohoričico izpodrinili in metelčico z novimi čerkami v šolo in pisarnico vpeljali, kar jim je bilo le za toliko časa obveljalo, dokler ni od slavnega F. Čelakovskega zbudjeni vojskovod Matija Čop na bojišče stopil, in s svojimi bombami po novi Metelkovi azbuki tako neusmiljeno udrihati jel, da jo je za vselej potolkel, da si ne bo nikdar več na dan priti upala, in ravno s to vojsko je Čop razcepljenje v pisanji med Slovenci vničil in popolnoma zaterl. Da si je pa ravno po tem ravnanji marsikterega nasprotnika privabil, tega ne bom tukaj pravil. Kaj so prijatli Metelkovih čerk počenjali, vedó najbolj tisti, ki so se že tačas s slovenščino pečali. Gnali so jo brez vsega premislika tako daleč, da jim je vsled dekreta od 6. novembra 1833 dvorne komisije za šolstvo tukajšnje deželno poglavarstvo po ukazu od 30. nov. 1833 bukve z novimi čerkami natiskovati in izdajati prepovedalo.

Od tega časa se je pričel slovenski duh, čeravno po malem, vendar le počasi gibati. Da je imel naš slovenski jezik že od

nekaj nasprotnikov in obrekovavcev od vseh krajev dovelj, tega ne bom tukaj posebej pravil, in marsikterega zopernika dražil. In če se pri vsem tem nekoliko v pretekle čase ozremo, kdo bi bil verjel, da se bo jel kedaj drugim enako spoštovati, mikati in izobraževati! Koliko over in zadržkov je imel še pred 20 leti, preden so tako spoštovane in od vsacega pravega rodoljuba brane Novice beli dan zagledale, to je vsacemu le kolikaj izobraženemu Slovincu samo znano. Hvala tedaj in slava jim, ki so jih na dan spravili!

Kdo so pa ti možje, ki so si toliko zaslug in toliko slave za slovstvo in narodnost slovenskega ljudstva pridobili, utegne me ta ali uni poprašati?

Prijatelj! zastran tega vprašanja bi ti brez vsega premislika zaklical. Si ti le sam tujec na Kranjskem, in ne veš, kaj se je tu zgodilo v preteklih 20 letih?

Môž, ki so si za naše slovensko slovstvo, če ravno je še v zibeli proti drugim bolj izobraženim deželam, obilo zaslug v preteklih 30 letih pridobili, znal bi ti jih lahko celo rajdo naštet, pesnikov in prozaistov, kar pa ni moja naloga, mislim, da bo dovelj, če ti obče znanega dra. Bleiweis-a imenujem. On je in ostane ponos celi kranjski deželi, kar so vsi za blagor slovenščine vneti Slovenci že davnaj spoznali.

Komu ni znano, da izhaja letos že 22. tečaj naših krog in krog čislanih Novic, ki so bile 5. dan malega serpana 1843. leta strahoma beli dan zagledale. Za njih izdajo, preden so dovoljenje iz birokracije Sedlnickove dobile, prosilo se je veliko. Gospod Blaznik jih je mislil že l. 1841 na dan spraviti, pa ni šlo kakor je mislil, poslednjič po dolgem koledovanji je pa vendar došlo dovoljenje, kakor sem že gori omenil po prizadetji nadvojvoda Joana s tem pristavkom, da naj jim bo Blaznik le založnik, kmetijska družba naj jih pa izdaja in jim preskerbi v našem jeziku izurjenega, odgovornega vrednika, in ta posel je prevzel začasno dr. Orel.

Ko je pa kmetijsko društvo tajništvo lastnih opravil profesorju zdravništva tukajšne bolnišnice dr. J. Bleiweisu izročilo in ker v njegove opravila spadajo vesvoljna dela kmetijskega društva, torej mora tajnik tudi vredništvo „Novic“ in drugih reči, ktere daje društvo od časa do časa natisniti, hoté ali nehoté prevzeti. In tako se je dr. J. Bleiweis, čeravno v nekem strahu, vendar le pogumno njemu odločenega dela poprijel.

5. dan malega serpana leta 1843 tedaj, kakor sem že poprej omenil, bil je eden najznamenitših dni za naše slovstvo, ž njim se prične nova doba za slovenščino. Razposlal se je tega dne prvi list kmetijskih in rokodelskih Novic na vse štiri strani sveta.

Pri drugih narodih, kateri imajo že bogato in razprostrano slovstvo, ni to nič kaj posebnega, ako kak časopis iz novega beli dan zagleda ali pa izhajati preneha; vse nekako drugače je to pri Slovencih; ker ravno po Novicah je prav za prav naše slovstvo oživelo. Tega se lahko vsak sam prepriča, če le pomisli, kakošna je z našo slovenščino bila, preden so Novice izhajati jele. — Po Novicah so se Slovenci tako rekoč iz terdega spanja prebudili, ljubezen do svojega maternega jezika in naroda se je v sencih domorodnih vnela, česar so nam razne čitavnice živi dokazi. Mnogo mnogo dragih prijatlov, pisateljev in iskrenih bravev se je okoli Novic zverstilo, in je v blagor domovini s posebnim veseljem podpirajo. Pisateljev ne bom tukaj z imenom imenoval, menim, da so iz Novic večidel tudi po imenu znani.

Ker pa dr. Bleiweis ni mogel vsemu kaj, prvič ker ni bil v slovenski pisavi še popolnoma izobražen, drugič pa, ker je drugih opravil toliko imel, da jih dostikrat ni presegati mogel, zato mu je bil g. France Malavašič za pomočnika, tako imenovanega tranzlatorja najet, in tako sta začela skupaj Novice izdajati. Opraviti sta imela o tisti dobi ž njimi oba dovelj, in tem več pa nekaj zato, ker je bilo tisti čas še premalo slovenskih pisavcev, nekaj pa tudi zato, ker so bili tačasni Slovenci na Kranjskem v tri stranke razcepljeni. Eni so se prištevali k metelčici, drugi k gajčici, tretji starokopitneži so pa ostali pri bohoričici. Vstreči eni, kakor drugi in tretji, bilo je na vse plati strašno težko. Toda Metelkove stranke se ni bilo več bati, bilo ji je, kakor sem že gori povedal, po dvornem dekretu in ukazu poglavarstvenem odzvonilo. Druge in tretje stranke se pa vredniku tudi ni bilo bati, ker je radovoljen vsak rokopis tako dal natisniti, kakor ga je prejel. Ker se je pa po gosp. Fr. Čelakovski-ovem nasvetu sčasoma toliko pisateljev dr. Gajevega pravopisa poprijelo in bohoričico popustilo, je bil vrednik Novic v stanu že leta 1846 cele Novice v ravno tej pisavi in obliki brez vsega prepira na svitlo dajati.

Se vé, da so zagovarjavci starega pravopisa bohoričice še dolgo pogreševali in sem ter tje novi pravopis obrekovali, da ne znajo nove pisarije brati. Kaj bi bile sirote le takrat počele, ko bi bil gosp. vrednik koj pri začetku Gajev pravopis vpeljal, ne mara, da bi se bila taka vojska zastran njega vnela, kakor zastran metelčice, ker se je še celo pervak slovenski Jernej Kopitar, knjižni varuh na Dunaji, zavoljo vpeljave Novic repenčiti jel, to je delal menda pa le, ker je bil od prijatlov Metelkove pisarije naprošen. Toda izverstna previdnost in nepremeljivo vodilo vrednikovo je bilo pri tem: počasi se daleč pride.

(Konec prihodnjič.)

Bi.

(Konec.)

4. V tacih stavkih, ki naznanjajo domišljeni namen ali namero drugega stavka, rabi slovenščina bi + part. praet. in v zanikavnih ne bi. Post.: *Sučemo jezik, kolikor je moč, da bi se približali Hervatom. Da bi kdo napak ne zastopil, pristavljam itd. Podpihuje druge, da ne bi se izpolnila cesarjeva beseda. Poprej sem prosil besede zató, da bi zavernil nektere ugovore.* Odvisni stavek kaže namen glavnega djanja, ker pa namen kot tak biva samo v mislih ter še ni doseženo glavno djanje, ne more se izraževati naravnost z določnikom, ampak kot subjektivna misel podaje se z nedoločnikom bi. Kot domišljena reč ima tak glagol z ozirom na glavno djanje vselej pomen prihodnosti, zato je tudi za pretekli čas isto obliko. *Mali narod je napel vse žile, da bi vsaj svoje življenje ohranil.* Takrat, ko človek izreče namero, še ne vé, ali je bode dosegel ali ne, mogoče je, gotovo pa ne; torej ostane namen kot subjektivna misel in želja.

S temi pa ni zameniti stavkov, kjer si je človek učina (Wirkung) svest, n. pr.: *Gnojim, da bode bolj rastlo;* naravno je, da po boljem gnojenju bolj raste, torej tu ni sama namera, ampak vspah že vidim v duhu kot gotov. *Učim se nemščine, da bi korakal do kulture* in pa: *učim se nemščine, da bom lože živel* je različno; v prvem mi je le v mislih, pa ne vem še, ali pridem do kulture; v drugem sem si koristi svest. Torej se rabi določni naklon, kjer je govorjenje o gotovem učinu.

5. Kedar izražuje odvisni stavek zapopadek glagola ali glagolnika v glavnem stavku kot osebno misel, naj si že bo osebe govoreče ali drugega, rabi slovenščina bi + part. praet. — Na primer: *Pravijo, da bi se bil čerkuški most poderl.* Tu naznanjam le zapopadek govornice, ter podam samo misli unih, in govorim v njih imenu, pa ne da bi sodil na eno ali drugo plat. *Mož ni neumno govoril, da bi potem takem moral kmet vse stare navade opustiti;* tu izražujem misli moža s svojimi besedami ter govorim v smislu njegovem. *Nikdar nam ni bilo na misel, da bi duhovščina morala biti politična podpihovavka;* tu so povedane v zapopadku lastne misli, kakor bi pravili mnenje drugega. — Semkaj spadajo vsi tisti stavki, ki naznanjajo misli, želje, govorjenje, občutljeje po zapopadku, tako da se rabijo misli dotične osebe, ne pa besede; primeri: *Bog nas varuj obrekovanja, da ne bi bilo v zboru poštenih môž. Gre govornica, da bi se utegnil spet boj vneti. Svetoval je, da bi trebalo kapelico popraviti. Menda nihče ne misli, da bi slovenščino popolnoma odslovili. Bojim se, da ne bi se nad nami maščeval. On terdi, da bi kaj tacega nikdar ne mogel storiti.*

Ravno taka raba je, kjer je celi odvisni stavek subjekt ali objekt k glavnemu, ali pa, ako je naznanjen zapopadek besede to; kajti v takih stavkih je reč domišljena, ne pa faktična, zatorej se ne more izražati naravnost z določnikom; pogledjmo izglede: *Da bi mi taki možje bili učenci, to me je že večkrat jezilo. Da bi se mi taki šterkovci ustavljali! Amerikancem se nespodobno zdi, da bi narod narodu zapovedoval. Ni mogoče, da bi jabelka ne dozorele. Mi smo zoper to, da bi kdo nad nami gospodaril. Tega ne terpim, da bi me kdo učil. Vse misli merijo na to, da bi se ohranil status quo. Ne ve se spomniti, da bi ga bil kdo vidil na njivi.*

Latinščina ima tu po razmerah včas c. conj., včas acc. c. inf.

6. Kedar nazanjamo v odvisnem stavku, da nasledek ali učin (Folge, Wirkung) ni nastopil ali da ne more nastopiti zató, ker je v glavnem stavku povedano, da ni lastnosti, sposobnosti ali vzroka, rabi slovenščina bi + part. praet. Glavni stavek je zanikaven ali zanikavnega pomena; oba stavka vkup vzeta dasta en pomenek in ker je glavni negiran, je tudi nasledek samo v domišljiji bivajoč, in z unim vred negiran, n. pr.: *Niso tako bogati, da bi učitelja plačevali. Nimam dostojne moči, da bi napad zavernili. Nikakor P. ni bil mož, da bi se bil kesal, kar je sklenil. Tudi nemščina ni še dosti ugibčna, da bi mogla vseh jedí z domačo besedo povedati. Ni še najden novi Hipokrat, ki bi ozdravil to bolezen. Dokler se svet ne preoberne tako, da bi se naše gorice več ne imenovala slovenske, mora tu veljati slovenska beseda. Ne morem si kaj, da ne bi povedal. Ne morem se zderžati, da ne bi se smejal. Težko je spraviti Slovenca, da bi šel drugam prebivat.*

Latinščina ima: ut † conj., quin † conj., ut non † conj.

7. Kedar naznanjamo, da je nastopilo mesto pravega djanja drugo, ki ne bi smelo, tedaj rabi slovenščina ne da bi, ter kaže, da biva pravo djanje samo v mislih. Postavim: *Ne da bi ljudstvo pretuhtali in ga pametno učili, ovirajo mu napredek. Spravil si mater v grob, ne da bi je bil slušal. Ne da bi delal, rajše pohajkova.*

Ne da bi tudi služi, kedar naznanjamo, da je nastopilo glavno djanje tako, da ni nastopilo drugo, ki je po okoljšinah mogoče ali potrebno, ter kaže, da je odvisni stavek samo v mislih bivajoč; n. pr.: *Naše detelje se poproda na sto centov, pa ne da bi jo morali siliti, kupci kar segajo po njej. Vsak se razgovarja s sosedom, ne da bi razgrajal. Kar šel je, pa ne da bi bil kaj povedal. Ne da bi se branil, kar podal se je.* — Taki stavki so enaki nemškimi z ohne dass, ohne zu; toda napečno je rabiti brez da bi, kajti brez je predlog in zahteva rodivnik. (primeri Navratil Zeitw. p. 133.)

9. Kedar je v pogojnih stavkih prvi člen ali doyzema taka, da biva samo v mislih ter je sicer na sebi mogoča, pa ni povedano,

se li bode uistinila ali ne; ali pa, kedar izražuje pogoj (hypotesis) reč, ktere nasprotje velja, da torej pogojeno (conditionatum) ne velja, ker pogoj ni veljaven, ter resnica spet biva samo v mislih: rabi slovensčina bi † part. praet., in sicer to se godi v II. in IV. obliki pog. stavkov. — Cela ta reč je razložena v „Glasniku“ 1862, str. 17 *) Tu samo dva izgleda: *Ko bi bil vedel, da pridete, pustil bi bil vse, kakor je bilo. Čemu živela bi jaz, ako bi ti umeril! (IV.)*

Pri pogojnih stavkih more biti prvi člen (hypothesis, protasis) tudi tak stavek, ki ima sam za se pomen, ter se rabijo tiste vezi in tista razpostava besedi, kakor bi bilo, ako bi stavek bil samostojen, taki so:

a) Želeven, postavim: *Da bi pač mnogo tacih Nemcev bilo, kako lepa vzajemnost bi bila med Nemci in Slovani. Želim da bi bili itd. Da bi v gromu boja biti mogla (želim), našla bi spet pogum. Naj bi bil jaz to vedel, ne bil bi mu dopustil. Želim, da bi bil vedel, in ko bi bil vedel, ne bi bil pustil.*

b) Dopusščaven (concessiv): *Naj bi bile te ženske posvetnice, gotovo ne bi bilo hvalisanja ne konca ne kraja. Dajmo veljati, vzemimo da so itd. — Ko bi bile itd.*

c) Nanašaven (relativ): *Slep bi moral biti, kdor ne bi poznal koristi. Tako ne bi poznal itd. Obetali so veliko denarja tistemu, ki bi šel v jamo, ako bi kdo šel.*

Sem spada „bi“ tudi v tacih stavkih, kjer je pogojni stavek okrajšan in malo spremenjen po obliki; včasih namreč vzamemo prvi člen (protasis) kot domišljeno primero z besedo „kakor“, drugi člen (apodosis) pa snamemo iz pogojne oblike in ga denemo kot samostojen stavek; naj kažejo izgledi: *Jaha odtod, kakor bi ga gnala burje moč — to je, jaha, kakor bi jahal, ako bi gnala. Kaj gledate, kakor bi Ivan k smerti obsojen bil — gledate, kakor bi gledali, ako itd. Globoka brazda na njivi toliko zda, kakor da bi bila na pol pognojena — kakor bi zdala, ko bi bila pognojena. Stojé, kakor bi bili okamnjeni — kakor bi stali, ako bi bili okamnjeni. — Taki pogojni stavki so vzeti za primero ter odvisni; ker pa k primeri služi samo polovica stavka, vzamemo ga le polovico, oblika*

*) Naj prekličem poučito, ki sem je naredil ondi (str. 19), kjer sem djal, da ko je komparativen prislov. Marveč ko je temporalni prislov, in naznanja, da takrat bode B kedar bode A, ker pa ni A tudi ni B, in česar ni v resnici, misli si Slovenec, da je že bilo (preteklo), odtod bi † part. praet. Naš ko je enak hervaškemu kad, kada, ki se rabi tako, kakor naš ko v pogojnih stavkih II. in IV. oblike; primeri: *Ali bi bila gerdna sramota, kad im tko od nas nebi vjerovao. (IV.) Kada bi dakle javno mnenje saznalo, u čem stoji borba naša, ono bi jamačno priznalo pravednost našo. (II.)*

ostane polovici, kakoršno bi imela celota; zatorej ima „bi“ v takih stavkih tak pomen kakor v hypotetičnih. — Parvi primo ortu sic jacent, tanquam omnino sine animo sint. — Mali ležé od začetka tako, kakor bi bili celo brez življenja. Cic. Fin. V. 15.

Kak pomen torej daje govoru beseda bi? Ako premislimo nepristrano in povzamemo bistveni pomenek iz vseh razredov stavkovih (Satzkategorie), vidimo, da naznanja povsod nekako subjektivnost, to je, djanje v mislih, djanje mišljeno ali rečeno, ne pa faktično storjeno, djanje, ki je mogoče ali nemogoče v zvezi z okoljšinami ter izrečeno kot domišljena mogočnost, ne pa kot spoznana resnica; tako djanje domišljeno zna biti ali terditev ali želja, ali pretehtovanje, ali namera, ali pogoj, ali primera, ali kot misel drugega človeka: z eno besedo naš bi † part. praet. izražuje to, kar „konjunktiv“ v drugih jezikih (nemški, latinski). Raba besede bi je v slovenskem zelo obširna v glavnih in odvisnih stavkih, tako da jo po pravici smemo vzeti za samostojen naklon. Reč imamo, moramo imeti tudi ime; dalje je velike važnosti pri učenju vsacega jezika torej tudi slovenskega to, da se stavki ločijo po razredih (Kategorien) temporal- kausal- final- itd., zlasti ako ga hočemo porabiti za poduk pri drugih jezikih. — Torej kako bomo imenovali ta naklon? Terditi, da nimamo konjunktiva, ne vem če je prav. Res slovenščina nima za-nj na glagolu izražene oblike, ali rabi pa to, kar je drugim konjunktiv. Slovniciarji mu pravijo pogojnik (kondicional), toda to ime se mi zdi preozko, kajti ime mora biti posneto po pomenku in obširno kolikor moč. Pogojnik se pristije samo hypotetičnim stavkom, in takrat še le bi bil pravi, ko bi se nahajala beseda bi samo v glavnem stavku (conditionatum). Tedaj, če že moramo imeti tujko, naj bo raji obširniši konjunktiv. Ali pa, morda se da posneti po pomenu: osebni (subjektiv), umiselni, možni, možnik (Möglichkeit), in potem bi se po stavkovih razredih razcepil v: možnik terdiven (conj. potentialis), — *lahko bi pisal*; možnik prevdarjaven (conj. deliberativus) — *ali bi pisal?* možnik želeven (conj. optativus) — *oh da naj bi pisal*; možnik nameniven (conj. finalis) — *da bi pisal*; možnik pogojni (conj. hypotheticus) — *ako bi pisal, kakor bi pisal*. — At ego censeo, retinendum esse vocabulum „konjunktiv“?

O koreniki: karp.

(Jezikoslovna čertica.)

Učeni jezikoslovec Walter ¹⁾ je v svojem izvrstnem sestavku: „Vokaleinschiebung im Griechischen“ temeljito dokazal, da arjanska (indoevropska) korenika karp prvotno pomenja: verteti, sukati, drehen, winden, in iz te korenike izpeljuje gerške besede: κόλωπις, corium durius in cervicibus seu dorsis boum, po omehčanju tennis v media: κόλαβος, verticillus cytharae, lyrae, brez dvombe tudi: κορυφή, Wirbel, Gipfel, κορβεις, pyramidenartige Pfeiler, κόρυμβος, Kuppe, Spitze po glasovni prestavi: κρόβυλος, Haarschopf. ²⁾

Primeri analogično lat. vertex, das Oberste eines Dinges, der Gipfel eines Berges, der Wipfel eines Baumes, der Wirbel auf dem Kopf, der Windwirbel, Wasserwirbel itd. iz korenike: vart, verteti, vertere, drehen.

Iz te korenike bi jaz še izpeljal lat.: carp-entum, kola, Wagen, „als das sich drehende“, carpentarius, Wagner, carpinus, Spindelbaum, drevo za vreteno, carpus, Handgelenk, Faustbeuge, carbasus, Leinwand, carbasa, Schiffsegel, carpio, riba karp itd.

V slovanščini bi jaz sledeče besede iz korenike karp izpeljal in sicer: kerplje, die Futterschwinge, serbsk. kerpelj, die Schafflaus, als die sich hineindrehende; kerpeta, Tischteppich, kerplje, Schneeschuhe; Karpati, ime gor, po metathezi: Krapina, ime rečice ³⁾ in mesta; slov. krapec, krapí = gibanica, odkod nemšk. Krapfen, po prehodu glasnika r v l in razkalanji korenike: serb. kalup, Modell, der Leisten, eine Rolle Tabak, lit. kalpokas, kalpak, pileus; dalje: Kolpa ⁴⁾, ime reke v Panoniji, Kolpinka, ime rečice na Ruskem; cerkvenslov. kolp, draco (Isai 43. 20), torej der sich drehende, windende, po prestavi: klopkó, Knäuel, serbsk. klopac, Wasserwirbel, po omehčanju tennis v media: karbulja, fiscello e vimine plexa, lit. karbija,

¹⁾ Kuhn Zeitschrift für vergl. Sprachforsch. XII, 401.

²⁾ Walter prav ima rekši: „Die Wurzeln, die den Sinn sich drehen haben, übergehen in den Begriff: sich krümmen, sich gipfeln, in eine Spitze zudoder auslaufen“.

³⁾ Primeri Herodotovo Karpis, ime reke v zemlji Karpjanov.

⁴⁾ Primeri sansk. kalpa, der Zeitstrom, torej das sich ewig drehende, windende,

cerkvinoslov. krabij, dalje slov. kurbus, serbsk. kerbanj, buča, tikva; česk. krab, ein Topf, po prehodu glasnika *r* v *l* in prestavi slov. klobuk=kalpak, serbsk. klobuk, Wasserblasse in Getraide-mass, slov. po prehodu glasnika *b* v *f*, klafeta, slab klobuk, klofuta, eine Schlampe.

Vidimo iz tega, da je rodila korenika k arp, kalp, karb, kalb metathetično krap, klap, krab, klab različne poznavanja, in terdil bi, ker v cerkvenoslovenščini pomenja kerpa, textura, da se slov. korenika: kerp, kerpam, litov. kirpti, kerpu= lat. carpo popolnoma vjema s sansk. karp, in da v njej tudi tiči prvotni pomen: verteti, drehen. Dav. Terstenjak, *)

Slovenske legende.

1. Od vode Rajne.

(Iz Lokoveca; zapisal M. Ternovec.)

Tam mi teče uoda Rajna,

Pr uodi Rajni je stezica,

Po stezici teče Marije.

Ona se mi nujno drži,

Nujno derži, grenko poti.

Gor derži nje sveto kril'ce,

V krilu nese dietice mlado,

Dietice mlado Ježusa. —

Ta uoda Rajna tako rjeba!

Dietice mlado ju zavpraša:

Ki vam je, oj mati moje,

Da se tako nujno deržite,

Nujno držite, grenko potite?

Ki bi se nujno ne deržala,

Nujno deržala, grenko potila,

Ki ta uoda Rajna tako rjeba,

Da moja glavu razbije.

Ki vam pravim, mati moje,

Razvite mojo, ročico,

Požegnite Rajnu uodieu.

Razvila mu je ročico,

Požegnala Rajnu uodieu.

Ta uoda Rajna tiha postala,

Ku je to uolje v glazi.

2. Sv. Til.

(Zapisal na Kranjskem J. P.)

Pravijo, da je bil sv. Til v mladosti velik copernik. Bil je s hudičem v zvezi, zato pa mu je ta moč dal, da se je lahko sprevergel, v kakoršino stvar se je le hotel. Nekega dne, ko gresta s hudobo po cesti, srečata duhovnega, ki je šel obhajati.

*) V poslednjem g. Terstenjakovem sestavku „o gomilah“ naj se popravi vstajnovljeni obrok in bere 1865 namesto 1864.

Sv. Til stopi h kraju ter se berž v hrastov štor spremeni, hudič pa se začne valjati po blatu. Ko duhoven odide, pride hudič ves povaljan k Tilu. Ta se začne smejati, rekoč: „Ali nisi aboten, da se po blatu valjaš? Mar bi se bil v hrastov štor spremenil, kakor jaz.“ Ti lahko govoriš, reče hudič, ker ne veš, kdo je ta; pred njim se morajo vse peklenške pošasti do tal prikloniti.

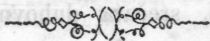
Tila pa je jelo skerbeti, kaj bo za dušo, ker je že v tolike pregrehe zabredel. Vpraša hudiča, ali se še more spokoriti in svojo dušo pogubljenja oteti, ta pa mu odgovori: „Spokoriš se še lahko, pa bodeš moral veliko terpeti. Pojdi v puščavo, tam se vzezi pod leskov germ in tam leži sedem let brez jedi. Čez sedem let pa bode prišla košuta, ki te bo podojila in takrat bodeš rešen. Til uboga hudiča in gre v puščavo; tje prišedši se vzeže pod leskov germ in čaka rešitve. Čez sedem let res pride košuta, ki ga podoji, in Til je bil rešen.

3. Sv. Marjeta.

(Zapisal na Kranjskem J. P.)

Sv. Marjeta je imela hudo mačeho, ki jo je zelò sovražila. — Bil je v deželi ondi velik zmaj, kteremu so morali vsako leto dati enega dekleta. Prišla je tudi versta na mačehino hčer. Zelò jo jame skerbeti, misli in misli, poslednjič pa jo ugane. Berž gré k pasterki Marjeti in jej ukaže v gozd, da bi jo zmaj snedel. Sv. Marjeta se prepaše z zlatim pasom, ki jej je segel devetkrat okoli ledij, in gre v gozd.

Ko je šla po ravnem polji in se milo jokala, sreča jo njen brat sv. Juri, ki je po zelenem polji jezdil. Vpraša je, zakaj je žalostna in se milo joče. „Oj ljubi brat!“ reče sv. Marjeta, „kaj bi se ne jokala, ker me je mačeha poslala v gozd, da me bode zmaj snedel.“ — „Nikar se ne boj“, reče sv. Juri, „saj imaš zlat pas, ki ti seže devetkrat okoli ledij; ko do jame prideš, odpaši pas in čakaj zmaja. Ko ven prilomasti in te požreti hoče, verzi mu pas na vrat, stori sv. križ in zmaj bode krotak, da še nikoli tak.“ Sv. Marjeta gre dalje v gozd in se vstopi pred jamo. Zmaj plane ven ter jo hoče požreti, ta pa mu verže pas na vrat in zmaj je bil krotak, da še nikoli tak.

Besednik.

Družba sv. Mohora. Okoli srede minulega mesca je razposlala družba sv. Mohora svojim družnikom letošnje bukve npravno-podučnega ali pripovednega obsežka in je doveršila s tém svojo delavnost za pričujoče leto. Z veseljem moramo spoznati, da je storila v tem letu velik korak v svojem napredovanji, naj se ozremo na število družnikov ali na zapopadek na svitlo danih bukev; oboje je enako veselo in najlepši sad za naš narod obetavno. Od leta do leta se bolj razrašča ta prekoristna naprava med našim ljudstvom, od leta do leta mu razpošilja več in lepših bukvic v poduk in pošteno razveseljevanje. Konec lanskega leta se je štelo 140 dosmertnih in 1522 letnih družnikov, letos je poskočilo njih število na 174 dosmertnih in 2005 letnih udov; doslej je izdavala družba vsako leto po 3—4 bukvice, letos jih je izdala petero, o katerih moremo z mirno vestjó reči, da jih bodo Slovenci gotovo veseli. Vsi dohodki za leto 1864 — kakor je razvidno iz razglašenih računov — znašali so 2438 gld. 89 kr., stroški pa 2170 gld. 33 kr.; ostalo je torej še 268 gld. 56 kr., za kateri znesek se je nakupilo raznih bukev za darila čast. dekan. predstojnikom, bogoslovcem in nadepolni dijaški mladini. Bukvice, ki so jih letos udje prejeli, so te-le:

1. Jezus Kristus devicam svojim nevestam itd. Obsegajo 31 najtehtnejših resnic v premišljevanje na vsak dan v mesecu. Spisal jih je znani slov. pisatelj g. A. Lesar, duhoven ljublj. škofije. Posebno pripravne za darila ženski mladini. Po bukvarnicah veljajo 36 nkr.

2. Hudo brezno ali gozdnarjev rejenec, spisal Fr. Erjavec (X. zv. Večernice); prav mična pripovedka iz domačega življenja, ki nam kaže, da najde vsako dobro ali hudo djanje že na tem svetu svoje povračilo. Po bukvarnicah se prodaja po 20 nkr.

3. Juri Kozjak, slovenski janičar. Povest iz 15. stoletja domače zgodovine, ki nam podaja prav zanimiv obraz iz tistih žalostnih časov, ko so divji Turci razgrajali po naši domačiji in žugali vse slovenstvo pogonobiti. Spisal je to povest nadepolni mladi pisatelj J. Jurčič v Ljubljani. Prodaja se po 36 nkr. po vseh bukvarnicah.

4. Slovenske Večernice. IX. zvezek, ki obsega pripovedko „Oče in sin“, popisovanje romarske poti „Sv. Križ pri Belaku“ in pa potopisne čertice „Ozir po goriškem in teržaškem Primorji in potovanje v prestari Oglej“. Te knjige se je skoraj premalo natisnilo; zató je ni mogoče dobiti po bukvarnicah.

5. Koledarček družbe sv. Mohora za 1865, ki obsega razun pratike, imenika vseh čast. družnikov, računov in drugih družbinih naznanil, 15 prav zanimivih pripovednih ali podučnih krajših sestavkov od raznih slov. pisateljev. Cena mu je po bukvarnicah 40 nkr.

Temu kratkemu posnetku družbine delavnosti leta 1864 dostavljamo samo željo, da se s pripomočjo slovenskih rodoljubov čedalje bolj razširja in razcveta na blagor slovenskega ljudstva, na čast domovini!

Županova Micika. Kratkočasna igra s petjem y dveh aktih. Po Linhartovi v Ljubljani pervikrat leta 1790 igrani predelal dr. J. Bleiweis. — Narodno gledišče je najboljše spešilo narodne zavednosti; to je resnica, poterjena po skušnjah vseh časov in narodov. Koder se jim je zakoreninilo narodno gledišče, povsod se je jelo narodno življenje zbuhati tudi med preprostim narodom, ker imajo predstave v domači besedi prečudno moč do serca vsacega človeka. Tudi pri nas Slovencih se je poskušalo že dvakrat z vpeljavo narodnega igrališča, pervokrat l. 1790, kakor kaže pričujoča igra, drugokrat l. 1848, obakrat so vendar sopet umolknili domači glasovi z gledišnega odra. Z večim upom do boljšega vspeha nas navdaja prizadeva slovenskih čitavnic in drugih rodoljubnih množ po raznih slovenskih stranéh, ki so že nekteo domačo spravili na gledišni oder. Bog daj, da se mu vsaj zdaj postavi terdna podlaga za vedne čase! — Da pa dobimo s časom pripravnih iger, v ta namen je osnoval naš slavni dr. J. Bleiweis nabiro: „slovenske glediščine igre“, ki obsega v 1. vezku gori omenjeno „Miciko“.

„Županova Micika“, ki jo je zložil proti koncu minulega stoletja rajni pisatelj Linhart, je pravo izvirna domača igra, torej za nas toliko večje veljave. Snov jej je vzeta iz vsakdanjega življenja; osebe so nektee domače, nektee tuje, ki hočejo domačih prekaniti, pa se same na limance vjamejo; ne manjka torej igri prav smešnih situacij in tudi potrebne soli. Kar je bilo od njenega početka sem zastarélo, to je g. izdatelj prav izverstno presukal, kakor bi bila ta prešerna, pa vendar poštena Kranjica še le včeraj zagledala beli dan. Živo jo priporočamo vsakemu prijatelju kratkočasnega berila, in sicer toliko živejše, da nas g. dohtar kmalo z ostalimi obljubljenimi igrami razveseli, kar se pa vtegne le tedaj zgoditi, ako si najde pričujoča igra tudi potrebnih kupcev. Domoljubje samo na jeziku je jalovo; pravo domoljubje se pokaže tudi v djanji, ki po moči podpira vse, kar služi narodu v prid in čast. — „Županova Micika“, prav vkusno v Blaznikovi tiskarnici natisnjena, šteje 44 strani v 16erki in velja v Celoveu 24 nkr.

Védodství Korutany a Krajina v geograficko-statistickém i historickém přehledu. Sepsal J. Erben. V Praze Kober, cena 68 kr. — Pod tem naslovom je ravno kar prišla na svetlo knjiga, na ktero želimo obrniti pozornost vseh Slovencev, ki so zmožni česko-slovenskega narečja, Delo, ki ga tu v misel jemljemo, je sestavljeno po najnovejših preiskavah na znanstveni podlagi in razpada prav za prav na dva dela in vsak del na VIII. razdelkov. V I. delu (str. 1—67) je govorjenje o Goratanu z ozirom na zemljo, vodopis, podnebje, prirodopis, stanovavce, narodno gospodarstvo, zgodovino in literaturo (vire); v II. delu (str. 67—146) na enak način o Kranjskem. Obilno gradivo, skoz in skoz prav v pregledno celoto sestavljeno, podaja nam veren obraz teh dežel v zemljopisnem, statističnem in zgodovinskem oziru; po vsej pravici moremo pričujoče delo imenovati najboljšo dose-danjo monografijo nekđaj toliko slovečega Goratana in sosednega Kranja. Razlaga je vsa jasna in natančna, samo tu pa tam v ime-nopisji je potrebna še kaka poprava; napačno vendar je to, kar je posnel učeni g. pisatelj po Czörnigu, ki je na popirji ves Rož (rožno dolino) in še druge kraje do Doberle vasi ponemčil. Prebivavci v Rožu so še danes to, kar so nekđaj bili, terdi Slovenci; samo tu pa tam se najde kak grajščak, kupec ali kerčmar neslovenskega rodū, morebiti vseh vkup kacih 8—10 rodovin. Po tem takem nista samo dva okraja popolnoma slovenska, ampak pet jih je namreč: rožeški, borovski, doberloveški, kapelski in pliberski; to naj se pri drugi izdavi blagovoljno popravi. Sploh pa to izverstno delo živó priporočamo vsem, ki se želé bliže seznaniti z zemljo in zgodovino koroške in kranjske dežele.

O nemškem časnikn v Ljubljani. — V Ljubljani se ystanavlja nov časopis, kteremu ima biti prevažna naloga, da bi slovenskega branja še nenavajenim Slovincem v nemškem jeziku pojasnjeval domače zadeve in z moško besedo zavračal napade ljubljanskih pisavev na domačo reč v nemških časnikih ter odkrival njih lažnjivost in nesramnost. Kolike koristi je v slovenskem duhu vredovan nemški časopis za našo reč, tega smo najboljše prepričani koroški Slovenci; pa vendar je v tej zadevi naša misel in ponižna prošnja ta, da se nam osnuje v Ljubljani namesto nemškega slovenski političen list, ki ga bodo gotovo vsi Slovenci z največim veseljem prejeli, ker ga je nam v resnici potreba, kakor ribi vode; za svoj organ v nemškem jeziku naj si pa izberó tudi kranjski Slovenci dnevnik, ki ga nam izverstni časnikar Delpiny na Dunaju obeta, da se mu po novem lokalnem listu ne bode pot zapirala med Slovence. „Združena moč“ veljá tudi v tej zadevi; naj se torej opusti reč, ki žuga celo slovenstvo v dve stranki razcepiti. To je naša misel zastran nemškega lista; pristavljamo jej samo prošnjo: dajte nam v Ljubljani namesto nemškega slovenski list,

za svoj organ v nemškem jeziku pa si izberite tudi Vi novi Delpinijev list, ki začne neki mesca vinotoka vsak dan na Dunaju na svitlo hoditi.

Nove bukve. V Mariboru je prišel na svitlo, kakor pišejo Novice, slovenski almanah za leto 1864 pod naslovom „Lada“. Vredil in izdal ga je rajni nadepolni J. Zadravski. Cena mu je 80 nkr. — Na Dunaju je zagledal beli dan 4. natis Fröhlichove „Grammatik der ilirischen Sprache“, v mnogih rečéh predelan in pomnožen po g. prof. Macunu v Zagrebn. Kdor se želi s hrovaškim narečjem prav seznaniti, naj si nakupi to novo izdavo. Cena je knjigi 1 gld. 60 nkr. — Nevtrudljivi g. J. Berčić v Zadru poziva na naročbo na „slovnico staroslovenskoga jezika“ v hrovaškem jeziku na podlagi glagoliških virov. Naročnina znaša, če se popred plača, 1 gld. 50 kr., sicer pa 2 gld. Denarji in naročila se pošiljajo v Zader g. izdatelju. — Prijateljem slovenskega jeziko-znanstva priporočamo berilo iz gornjeluziške književnosti, ki je prišlo na svitlo pod naslovom: „Čitanka. Mały wubjerk z narodneho a nowišeho pismowstwa hornjo-lužiskih Šerbow“. Čitanki je dodan tudi slovar, ki obsega vse manj znane besede. Dobiva se tudi v Celovcu in velja 1 gld. 20 kr.

Narodne zagonetke.

Komu se mora saki človek odkriti?

Onem, koj lasi strize.

Kako more voda vu rešetu ostati?

Ako se led vu rešetu metne.

Kaj je prvo leto ona, drugo leto pa sta dva onéja.

To je leska, potem dva obroca.

Kaj je to? jeden hrast ima 12 vej, na vsaki veji 4 gnezde, a vu vsaki gnezdi 7 mladih vtičev, a vsakomu vtiču je drugač imé.

Tjeden 7 danov, a vsakomun danu je drugač ime. To je leto; ono ima 12 mesecev, vsaki meseč 4 tjedne, a vsaki

Nima serca nima perca, pa le po sveti koterca; kaj je to, kaj se ti zdi?

daleč koterca.

To je list; on nima serca ni perca, pa ga veter podpihne, pa

Kaj je to? črni mali okovani dobro doma čuva.

Lokot (ključavnica).

Je že več kak jezero let na sveti, pa še je ne enega meseca staro; kaj je to, kaj se ti zdi?

Luna.